

■ Pred 200 rokmi

Pán Michal Hronec nám poslal viacero historických dokumentov o Slovenskom Komlő, medzi nimi aj dve knihy v elektronickej podobe, *Klasy z minulosti a prítomnosti Slovenského Komlőa*, ktorú zozbierať na pamiatku v Slovenskom Komlő v roku 1880 Samuel Horváth a do Slovensčiny preložil Ing. Štefan Karkus a *Život a osudy rodín z Damjanich ulice*, ktorú napísal sám p. Michal Hronec. Ponúkame vám úrody knih a ukážky z nich.

Klasy z minulosti a prítomnosti Slovenského Komlőa

Z úvodného slova prekladateľa knihy vyberáme:

Michal Francisci, rodák zo Slovenského Komlőa, učiteľ, musel s rodinou v roku 1920 opustiť rodisko, pretože maďarskými úradmi mu hrozil trest smrti za panslavizmus, a ten bol považovaný za vlastizradu, a emigroval na Slovensko. Jeho vnuk, Cyril Francisci, mi dal v maďarčine písanú knihu Samuela Horvátha, dlhoročného farára ev. a. v. cirkvi, ktorý prišiel na Komlő v roku 1844 a Komlőania si v ňom pripomínajú 200. výročie narodenia a 120. výročie jeho smrti.

Úta kniha má iba 61 strán, bola vydaná v roku 1881 pod názvom: *Klasy z minulosti a prítomnosti Slovenského Komlőa*. Preložil som ju do slovenčiny. Kniha dokumentuje históriu Slovenského Komlőa (aj mŕjho rodiska), najmä od roku 1746, po príchode prvých slovenských rodín z Békésského svätého Ondreja a následný rozvoj obce.

V knihe sú zhrnuté všetky významnejšie udalosti, ktoré sa v obci, t. j. už mesta udiali, le to faktografia, v časti od roku 1844, keď sa na Komlősi hodnotia veľmi podrobne, i keď prevážne cirkevné udalosti.

Kniha podrobne uvádza mená a roky pôsobenia cirkevných hodnostárov, ale i učiteľov, richtárov, ich podričaných, notárov, lekárov a pod. Opisuje aj činnosť cirkevnej zboru, ďalej spoločenský život a ľudové zvyky. V knihe sú spomenuté aj pohromy, ktoré obec postihli, napríklad - cholera v roku 1831 mala 828 obetí, v roku 1849 542 mŕtvych, v roku 1873 500 mŕtvych, veľký požiar v roku 1836 zničil tretinu obce.

Autor knihy, Samuel Horváth, o svojej knihe píše:

Môja kniha klasov je zložená nie z domšľania, ale zo skutočných údajov, ktoré obsahujú minulosť a prítomnosť našej obce a cirkvi, a priznám sa, že získal by som ich iba z vynaložením námahy a zároveň sa ospravedlňujem za prípadné chyby.

Už v prvých riadkoch rukopisu vedca Pavla Valaského, bývalého zaslaného farára tejto farnosti, z roku 1779 sa poukazuje na to, že obec a farnosť museli existovať už v 16. storočí pri Sárocz Eri (Sárocz Eri - potom pretekajúci Slovenským Komlőom) na ceste smerom k Pécske, čo potvrdzuje ruiny kostola, pozostatky domov i vykopávky tehál. Turdi to i ľudová: Haan v diele „Pôcaky Békésskej župy“ s tým rozkladom, že on jestvovanie prvého Komlőa kladie do 15. storočia. Ale ako zmizol prvý Komlő, s určitosťou nemožno potvrdiť, je však pravdepodobné, že tak ako všetky obce, ktoré v župe zmizli, bolo to v dôsledku tureckého vpádu. Druhý, čiže súčasný Komlő vznikol v roku 1746. Bude dosť stručne oboznámiť sa tu s donohou baróna Rudnanského o obci v skratke a s jej dôležitejšími bodmi. Uvádžam teda:

- Osadníci sa prísne zaväzujú, že medzi seba budú priberať iba skromných a bohosvojných gazdov.
- Ako poddanskú daň zaplatia 700 rýnskych forintov, 1 okor rozloženého bieloého maša a tuhej slany.
- Z každej zasiatej plochy 1/9 úrody patrí pánstvu.
- Povinní sú ochraňovať osadu a projať všetku poslušnosť Svätomdrejskému miestodržiteľovi.
- Slobodne môžu vyvíjať služby božie.
- Bola to naozaj veľká výmnoženosť vzhľadom na vtedajšie pomery!

Ako ukážku faktografických

údajov uvádzame tu menoslov farárov, pomocných kňazov a učiteľov v vykázaných službojných rokmi.

Farári

Ján Szarkóczy slúžil 9 rokov a 5 mesiacov; *Ján Klecsányi* slúžil 6 rokov a 10 mesiacov; *Samuel Stankovič* slúžil 4 roky; *Pavol Valaský* slúžil 40 rokov a 6 mesiacov; *Jeněk Matej* 10 rokov; *Juraj Sexty* slúžil 39 rokov; *Karol Bende* slúžil 14 rokov a 11 mesiacov; *Ján Čermák* slúžil 11 rokov; *Samuel Horváth* slúžil 29 rokov; *Koloman Čermák*; *Michal Žilinský* v súčasnosti pôsobiaci farár.

Pomocní farári

Adam Áchim slúžil 2 roky; *Dudovít Bracken* slúžil 1 rok; *Karal Matejčes* slúžil 3 roky; *Daniel Vágner* pomocný, nakoniec ako administrátor slúžil 1 rok; *Koloman Morgóczy* slúžil 1 rok; *Ján Endreffy* slúžil 1 rok.

Učelia

Peter Mravík - 1746; *Matej Besztercei* - 1758 odsunutý; *Michal Tomka* - prišiel 1758 a odstúpil 1803 roku; slúžil 45 rokov; *Peter Vágner* ako pomocný učiteľ prišiel 1758 a odišiel 1794; slúžil 36 rokov; *Peter Zingor* - 1774; odišiel 1793; slúžil 19 rokov; *Daniel Burš* - 1794; odišiel 1814; slúžil 20 rokov; *Adam Samec* - 1794; odišiel 1803; slúžil 9 rokov; *Daniel Bartolomejdes* - 1803; odišiel 1835 roku; slúžil 32 rokov; *Martin Delly* - 1803; zomrel 1831; slúžil 28 rokov; *Ondrej Szatoh* - 1814; zomrel 1823; slúžil 9 rokov; *Martin Hegedűs* - 1824; odišiel 1853; slúžil 29 rokov; *Pavol Novák* - 1831; odišiel 1855; slúžil 24 rokov; *Samuel Theel* - 1834; zomrel 1850; slúžil 16 rokov; *Karol Tomka* - 1831 ako pomocník do roku 1835 a ako riadny učiteľ 1840; slúžil 5 rokov; *Matej Kováč* - 1840; zomrel 1874; slúžil 34 rokov; *Karol Hegedűs* - 1857; odišiel 1875; slúžil 18 rokov; *Vojtech Kováč* - prišiel 1870 roku; 1874 nastúpil namiesto *Matej Kováča* na za polovický plat, po smrti Kováča na celý plat; slúžil 10 rokov; *Juraj Tušjak* - 1874 v olejovo mlynске škole; od roku 1879 na poste Karola Hegedűsa v centrále; slúžil 5 rokov; *Jozef Chovan* - 1875 v banátskej škole na miesto Dvorátka potom od roku 1879 na miesto Tušjaka na olejovo mlynске škole; slúžil 5 rokov; *Ján Paulovič* - 1879 na Chovanovom mieste v banátskej škole; slúžil 1 rok; *Ferdinand Kulitz* - 1878 1880; slúžil 2 roky.

Život a osudy rodín z Damjanich ulice

Osada Slovenský Komlő, od roku 1995 mesto. Leží na juhovýchode Maďarska, v Békésskej stolici. V roku 1930 mala táto dedina o niečo viac ako 11 tisíc obyvateľov. V časech keď bola súčasťou Rakúsko-Uhorskej monarchie, bola najväčšou slovenskou dedinou židú, aj keď ležala skoro na rozhraní terajšieho Maďarska, Rumunska a Juhoislavie. Patnila k slovenskej enkláve, ktorá po prvej svetovej vojne bola rozdelená na základe Trianonskej dohody do troch spomenutých štátov. V tejto oblasti Békésskej, Čanádskej, a Congrádskej žilo, poľa maďarskej Štatistiky z roku 1910, 75 tisíc Slovákov. Slovenské etnikum si udržalo svoj jazyk viac ako 200 rokov, jeho nárečie zodpovedalo stredoslovenskému, aj keď spisovný jazyk neovládalo. Veľké odlišnosti od stredoslovenčiny sa v ňom nezakorenili, i keď okrem Stredoslovákov sa do obce nastahovali aj Šaršania a Spišiaci (Šobys, Hudlík, Hladiver, Buda). Nemožno povedať, že ich hovorová reč nebola mierne doplnená prevzatými maďarskými výrazmi na veci a činnosti, na ktoré nemali adekvátne pomenovanie zo svojho pôvodného územia. Napriek tomu si udržali identitu až do obdobia okolo roku 1960, keď sa rapídne toto obyvateľstvo začalo nemiešane pomieňať. Výraznejší zlom straty identity z slovenského povedomia nastal po druhej svetovej vojne aj príchodom maďarského etnika z Československa, pri výmene obyvateľstva v rokoch 1946-1949.

Faktorom pomadžarovania Slovákov bolo viac. Patril k nim aj Socialistický združstevňovanie na dedinách a tým spojený nárast poľnohospodárskej techniky, ktorá vytláčala ľudí zo priemyslu, alebo do škôl. Všetky učňovské zaradenia a technické školy vyučovali len v maďarskom jazyku. Slováci takto nemohli používať svoj materský jazyk. Okrem segedínskeho, čabianskeho a budapeštianskeho gymnázia sa nikde inde v celom Maďarsku nevyučovali slovenský jazyk. O vysokých školách, kde by sa vyučovalo v slovenskom jazyku, sa Slovákom v Maďarsku mohlo len snívaj. Pripustíme, že pár Slovákov na vysokej škole Eötvösa Loráncu učilo, tak povediac, pár odvážlivcov, svoj materský jazyk iba ako jazyk cudzi. Úrady tiež fungovali len v maďarskom štandardnom jazyku.

- V každej ulici bola minimálne polovica domov obsadená presídlencami zo Slovenska, teda Maďarmi, a tak i na ulici už slovenčina neznela. Slováci sa podobali tomuto stavu. Jazyková genocída Slovákov týmto bola v Maďarsku ukočená, dnes už ani v slovenskej rodine sa slovenský jazyk nepoznáva.
- V cirkevnom živote sa tiež uplatnila len maďarčina a to aj z toho dôvodu, že náboženstvo potierala nová ideológia proletárskeho internacionalizmu.
- Rozvinuté amatérske divadelníctvo po roku 1946-47 postupne zmizlo; až nakoniec v roku 1966 úplne zaniklo.
- Obdobne zanikli aj občianske a stavovské združenia - bývalé spolky ako napr. maľochovské, remeselnícky či robotnícky. Zanikli i cirkovú organizované spevácke krúžky.
- V zmiešaných manželstvách sa jednoznačne uplatňoval iba maďarský jazyk. Stačilo obidvoje jednej generácie aby skaza slovenského jazyka bola dokonaná.

V súčasnosti sa ešte krívotve snaží generácia 70 až 80-ročných rodákov zachrániť, čo sa dá, ale po ich odchode na večný nepoznanie už z bývalej rýdzo slovenskej dediny nezostane ani stopa, iba ak dvoj-

zýtný názov na informačnej cestnej tabuli hlásiajúci - „Tótkomlő a pod ním Slovenský Komlő“; že tam kedysi bola osada, ktorú založili a v nej žili Slováci. Možnože ešte zopár rokov prežijú nápisy na náhrobných doskách hrobov našich predkov v nápisom „Odpočívaj v pokoji!“, alebo s nápisom „Tu leží Michal Riabý, ožil sa 64 rokov. Nuž a ak dozrie zákonom stanovený čas, po nezaplatení stanoviteho poplatku za hrobové miesto, odstráni sa i tieto posledné stopy po našich predkoch. Ostaní iba spomienky zaznamenané v starších monografiách, odborní literatúre, próze, poézii alebo v pamätiach jednotlivcov, že tu raz žili aj Slováci. Maďarská vedecká literatúra už dnes pomaly ale iste zamŕtva, že túto osadu založili v roku 1746 Slováci.

Nuž, aby sa tak nestalo, skúsím napísať pár spomienok na tých, s ktorými som žil v jednej slovenskej dedine - v Slovenskom Komlő, v platom okrese na jednej ulici - ulici generála Damjanicha v dome pod popisným číslom 17.

Keď už som pri názve ulice, vždy som si myslel, že toto priezvisko je maďarské, veď generál Damjanich bol popravený, ako odbojný generál proti rakúskemu hegemonu, v roku 1849. Nakoniec som dospel k názoru, že toto priezvisko nie je maďarské, ale srbské, že to skomolenčina priezviska Damjanč, Naša ulica

Naša ulica patrila do V. okresu, ale aj tak ľudia túto časť osady volali účkom jednotucho „Banič“; jej dĺžka nepresiahla stošesdesiat metrov a ani šírka nebola kvôže aká. Patička pozdĺž uličného múra merala tridsať centimetrov, chodník okolo metra a ovozňovač jarku nemal viac ako sto centimetrov, no a vozovka bola asi štyri metre široká. Celkom teda šírka ulice, kde sme sa najčastejšie hrávali, nepresiahla deväť metrov. Koniec ulice bol uzatvorený železným svanom jednokoľajky, ktorá vedla od Orosházy, okresného mesta, do Medzova (Mezőhegyes). V roku 1938 ulica mala očíslovaných 17 domov a dostala aj názov. Pred dom skoro každý majiteľ si nasadil agátové stromy. No počas vojny sa tieto museli vyrúbať a nasadili sa tam jamory, ktoré pravdepodobne nemal záhradník Juraj Kulík komu predal; a tak sa ani na Obecnom dome dohodli, že jeho produkty obec na takýto účel odkúpi. Po čase tie stromy ľudia opäť vyrúbali a nasadili si tam ovocné stromy, poväčšie slivky. V celej dedine sa takto

napáli mnoho slivovice a navari množstvo slivkového lekváru.

V roku 2002 ešte cesta nebola spevnená, ani chodníky neboli vybudované. Po letnom lejaku a v jesenných mesiacoch sa chočí po rozmočenej a rozbahňenej ceste alebo sa skáká z trsu trávy či buriny na ďalší trs, aby sa človek až po členky nezamazal. Človek iba trásko hľadá vysvetlenie, prečo ešte aj po 269 rokoch od založenia obce nie sú v nej vybudované pevné cesty a chodníky.

Život a osudy rodín

Rodina Pavla Kukúcu
Pri pohľade od priechnej ulice, ktorá niesla názov „Pósa Lajos utca, prvý rohový dom na pravej strane, kde bývali Kukúckovi, už patrli do spomenutej priechnej ulice. My sme ich však považovali za našich. Boľ to dvaja bežiaci manželé, žil z prenajmania svojej zadnej komory, malej izby, pre árendárov a z chovania čapa, za ktorého pri pripúšťaní kôz sa platilo väčšinou naturálami. Čap, ako zvieru užitočnú na rozmnžovanie, prišerme smrdel, a tak sa so susedovcami málo stretávali. I my, deti, keď sme išli do školy, sme radšej prešli na druhú stranu ulice, aby sme sa tomuto pachu aspoň trochu vyhnuli. Aj árendári sa rák; fo rok strádali, lebo okno do zadnej izby bolo priamo obrátené do dvora, na ktorom sa občas čap držoval. Títo dvaja starci sa nikdy s nikým nepovaľili, žili naozaj namierenu spokojne zmierení so svojim osudom, ba ani osud iných susedovcov ich veľmi nezaujímal. O svoj dom, dvor a záhradu sa vzorne starali, aj predmno mali vždy pedantne pozatierané. Preslávčovaia akcia, v rokoch 1947-49 sa ich ani za mačny-mak nedotkla. Ostali vo svojom domčeku, aj keď niektorí susedia ich v roku 1947 opustili. Keď som sa vrátil na návetvú svojho rodiska, nikdy mi nenapadlo, aby som sa spýtal, kedy sa Kukúckovi pobrali z tohto slávneho údola na večný odpočinok. Nevieam ani prečo?

Michal Hronec na obedu konštantne je v roku 1976. ESOV konštantne bol postavený a vyšerý v roku 1975 v dĺžku 42 m, šírku 19 m a výšku 22 m. Samotná veža je vysoká 57 m.